

KAROLINUM

**ROZMLUVY
S ANTONÍNEM ŠVEHLOU
A O ŠVEHLOVI**

VZPOMÍNKY AGRÁRNÍHO DIPLOMATA
KARLA MEČÍŘE

EDUARD KUBŮ / JIŘÍ ŠOUŠA
(EDITORŮ)

Rozmluvy s Antonínem Švehlou a o Švehlovi
Vzpomínky agrárního diplomata Karla Mečíře

Eduard Kubů, Jiří Šouša (editoři)

Recenzenti:

prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc.

Mgr. Jan Kahuda, Ph.D.

Vydala Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum
Redakce Lenka Ščerbaničová
Grafická úprava Jan Šerých
Sazba DTP Nakladatelství Karolinum
Vydání první

© Univerzita Karlova, 2018

© Eduard Kubů, Jiří Šouša, editoři, 2018

ISBN 978-80-246-4099-0

ISBN 978-80-246-4150-8 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum 2018

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

OBSAH

A) Proč Mečříře číst, aneb o čem jeho paměti o Antonínu Švehlovi vypovídají (Úvodem)	7
B) Karel Mečíř, jeho život, spolupráce a setkávání s Antonínem Švehlou	17
C) Vzpomínky Karla Mečíře	57
I. Do čela agrárního hnutí	57
II. Agrarismus světovým názorem i politickým programem	81
III. Politika a politikaření	111
IV. Inteligence a úřednictvo	128
V. Politika a morálka	140
VI. Antonín Švehla a Karel Kramář	150
VII. Antonín Švehla a T. G. Masaryk	158
VIII. Zdraví versus politika	176
IX. Pergler a Stříbrný	184
X. Církev a náboženství	194
XI. Švehla, místodržitelé a císař	202
XII. Velká válka a čas bezprostředně po ní	211
XIII. Zelená internacionála	233
XIV. Pracovitost až sebevražděná	245
XV. Vztah k penězům	256
XVI. Vzdělání, kultura, sběratelství	262
XVII. Dělnictvo, socialisté a socialismus	271
XVIII. Obrana zemědělců a Venkov	278
XIX. Kurtoazie	292
D) Místo závěru – něco slov o obrazu Antonína Švehly v historické a historizující literatuře	301

E) Ediční poznámka	331
Summary	335
Jmenný rejstřík	343

A) PROČ MEČÍŘE ČÍST, ANEB O ČEM JEHO PAMĚTI O ANTONÍNU ŠVEHLOVI VYPOVÍDAJÍ (ÚVODEM)

Memoárový text českého žurnalisty, diplomata a literáta Karla Mečíře je věnován Antonínu Švehlovi, českému politiku, státníkovi, sedlákovvi, ale především zakladatelské osobnosti Československé republiky a jejího demokratického řádu. Jedná se o text pozoruhodný, neboť vyjadřuje pohled na Švehlu očima člověka z jeho bezprostředního okolí, pohled dlouholetého spolupracovníka, který se formoval hojným, v jistých obdobích Švehlova života dokonce každodenním setkáváním. Mečířovo obsáhlé sdělení je nedokončené, postrádá především shrnující závěr. Devatenáct tematicky utříděných vzpomínkových pojednání vytváří pestrý kaleidoskop, jenž Švehlu, politika ukazujícího se na veřejnosti nepříliš často a jen neochotně, dokresluje z lidské stránky, naznačuje stereotypy jeho chování a myšlení, dává jeho obrazu širší osobnostní rozměr.

Titul publikace není titulem autorským, je dílem editorů. Ti jím nechtěli vyvolat dojem analogie se slovným Čapkovým opusem *Hovory s T. G. M.*, který měl a má celospolečenský význam a je i skvělým dílem literárním, mimochodem Čapek své švehlovské hovory také připravoval,¹ a nechce ani naznačovat podobnost s *Hovory s Janem Masarykem* dalšího spisovatele Viktora Fischla. Práce Mečířova je jiná. Chybí obsáhlé monologické výklady a především: je dílem, jež jeho hlavní protagonista dodatečně neredigoval, nedoplňoval a neupravoval. Vzniklo až

1 Karel Čapek se se Švehlou příležitostně stýkal. Trávili spolu čas v Masarykově slovenském letním sídle Topolčiankách, ale především pak při Švehlově posledních zdravotních pobytech v Karlových Varech, kdy si začal dělat poznámky k hovorům se Švehlou. Daleko se žel nedostal, to, co z nich zůstalo, bylo poprvé vydáno v roce 1935 v Praze nakladatelem A. Drégrem pod názvem *Karel Čapek, Droby ze Švehlových hovorů*: [... články otištěné v Lidových novinách] a nejnověji pak přetištěno v *Hovorech s A. Švehlou [a o něm]* v roce 2001 v Praze v nakladatelství Votobia, s. 7–20.

po jeho smrti a jeho autor si zakládá na jistém odstupu, nadhledu a především věrnosti vůči historické realitě. V kapitole XI. dokonce napsal: „Při psaní těchto vzpomínek se mám pečlivě na pozoru, abych nenapsal ani slova, jež by neodpovídalo přesně skutečnosti, píši je tak, jak bych před soudem skládal svědectví pod přísahou.“ V této souvislosti by mělo být připomenuto, že Karel Mečíř byl považován za člověka s výbornou pamětí, jenž vynikal schopností přesně reprodukovat řečené.² Při volbě titulu seznali editoři nejpříhodnějším slovo „rozmluva“, neboť právě ono prostupuje celým dílem. Mečíř jeho prostřednictvím znovu a znovu identifikuje stěžejní zdroj svého textu, tedy vlastní zkušenost, informace z první ruky, které považoval Švehla i jeho spolupracovníci ve své době za neveřejné, nezřídka přímo důvěrné.

Mečířův rukopis není datován. Evidentně vznikl postupně od poloviny třicátých do první poloviny čtyřicátých let 20. století (kapitolu XIV. psal již jako sedmdesátník, tj. za války, v období protektorátu). Z několika drobných zmínek lze soudit, že Švehla si Mečíře jako svého životopisce, majícího věnovat péči jeho myšlenkovému odkazu, přímo vybral.³ Mečíř se se Švehlou setkával, jak sám uvádí, i v období bezprostředně před jeho smrtí. Realita závěru třicátých let a 2. světové války s politickými změnami a novými konotacemi zmiňovaných osob se v prvních dvou třetinách textu nepromítá. Některé části paměti – máme na mysli především kapitolu IV. – vzbuzují z dnešního úhlu pohledu přinejmenším rozpaky, věcně v soudech pro lidi poučené oblidností totalitních režimů, ať již Hitlerova či Stalinova, mohou působit anachronicky, kontroverzně, ba nepřijatelně. Editoři na tyto pasáže explicitně upozorňují v textových poznámkách pod čarou. Řečeno jinak: Mečířovy vzpomínky dotvářejí pohled na Švehlovu osobnost připomenutím i těch stránek jeho povahy, jež jsou obdivovateli obvykle tiše přehlíženy. K nim náleží respekt

2 Masarykův ústav – Archiv Akademie věd České republiky, Ferdinand Špišek, Paměti, odd. II, inv. č. 2.

3 Srov. kapitolu VII., v níž Mečíř uvádí Švehlova slova: „Právě proto Vám to vypravuji, abyste mohl popravdě vyložit, jak se věc měla“ a kapitolu XII. s textem: „Nednou mi řekl [Švehla Mečířovi]: ‚Tohle vám povídám, abyste jednou po mé smrti mohl napsat, jak to vlastně bylo.‘“

k velkým, avšak sporným postavám světových dějin starších i soudobých, jež dovedly nakládat s mocí a vytvářet pevné řády spojené se zájmy státu. Švehlův respekt vůči zjevným diktátorům ovšem nikdy nepřekročil rámec soukromých hovorů a volných úvah nemajících vstoupit na veřejnost. Symptomatické přitom je, že umění vládnout a ovládat Švehla v uváděných případech odděloval od ideologií samotných. Paměti tak přibližují Švehla jako člověka, ovšem člověka bez příkras, v tom je jejich mimořádný, jedinečný přínos.

Princip statku, jeho pevného řízení, vtělil Švehla do řízení státu. Sedlák je tvrdý, a to k sobě i k druhým, má-li být úspěšný, nemůže být jiný. Sedlák nemá vřelé srdce, neboť jeho srdcem je statek a jeho blaho. Švehla tak vystupuje před našima očima jako člověk racionální, pragmatický, velkorysý, ale zakládající si v první řadě vedle pracovitosti na disciplíně, loajalitě, dodržování pravidel a hlavně na výkonu. Jeho tvář se tak jeví až autoritářsky, nicméně právě autorita je jednou ze základních komponent úspěchu, ba i formování demokracie. Jedná se ovšem o autoritu osvícenou, fungující ve prospěch celku. Právě v tomto kontextu se formuje obdiv k Richelieuovi či Bismarckovi, odtud pramení i příležitostná asociativní spojení s machiavellismem. Mimochodem sklon k pojetí demokracie, jež může být v krizových momentech korigována autoritativními prostředky, je patrný i u dalších dvou vrcholných reprezentantů, ba přímo symbolů první Československé republiky, Edvarda Beneše a především T. G. Masaryka.

Obrátme nyní pozornost k jednotlivým kapitolám Mečířova díla. Na počátku legitimizace Antonína Švehly jako selského vůdce stojí emancipační zápas českých řepářů (drobných a středních pěstitelů cukrovky) s rajonizačním kartelem cukrovarníků (kapitola I.). Instruktivním pojednáním o zrodu „švehlovského“ (tedy českého selského) agrarismu, jeho kořenech, zrání a jeho profilování je kapitola II. Pozornému čtenáři nemůže uniknout, že některé její části, které Mečíř zachytil a reprodukuje – jako jsou např. ideje Josepha Chamberlaina či hospodářská politika Velké Británie před 1. světovou válkou –, vyjadřují jen ideologicky redukováné porozumění širším souvislostem. Zemědělská soběstačnost Anglie a ochranná cla nebyly pro britské impérium

relevantní. Prezentované názory jsou vzdáleny realitě. Prání bylo evidentně otcem myšlenky. Přexponované je i tvrzení, že „Anglie vědomě a plánovitě ubila své zemědělství“. Smrštění primárního sektoru v Anglii bylo výsledkem přirozeného tržního vývoje, rozvoje dělby práce pro Anglii výhodné.

Švehlovy politické vzory přibližuje kapitola III. Dává nahlédnout do jeho politické „kuchyně“ a jím prováděné mocenské alchymie, jež se odvíjela od individualizovaného jednání s lidmi. Analyzuje jeho schopnost sjednocovat a přesvědčovat, která ho vynesla na vrchol výkonné moci první Československé republiky v prvním decenniu její existence (ministrem vnitra byl od listopadu 1918 do září 1920; předsedou vlády od října 1922 do března 1926 a znovu od října 1926 do února 1929).

Kapitola IV., „Inteligence a úřednictvo“, je jedním z dokladů toho, že agrarismus svou úctou k „selskému rozumu“ jako základu života ne vždy docenuje význam inteligence jako motoru modernizace společnosti, a to i ve vysoké politice, jež se nutně realizuje v městském prostředí na širším politickém trhu. Inteligenci se sice dostává nezbytného formálního a materiálního uznání, je nominována do vysokých státních funkcí (na pozice ministrů, sekčních šéfů apod.), ale ve vrcholném vedení agrární strany zůstává rozhodujícím kvalifikačním atributem vlastnictví statku, a tím příslušnost k selskému stavu. Na počátku Československé republiky agrární strana vládne pouze menším množstvím intelektuálních elit, základ svého intelektuálního potenciálu si teprve buduje. Její nová inteligence je specificky agrární, pochází z venkova, převážně ze selského prostředí – ať již jde o inteligenci oborovou spojující zemědělství s výzkumem a výukou, inteligenci v kultuře (ruralismus a selský román), či o inteligenci orientovanou k agrárnímu politickému programu – agrární akademici soustředění zejména kolem revue *Brázda*. Současně text ukazuje hledání vztahu k úřednictvu, jež je pro fungování státu nezbytné. V první fázi jde o „přeměnu“ loajálních úředníků monarchie v neméně loajální úředníky republiky. Základem tohoto procesu se stalo akceptování a inovace služební pragmatiky s jejími jistotami a posílením byrokratických prestiží. Na tomto poli dosáhla agrární strana např. u ministerstev vnitra a země-

dělství neobyčejného úspěchu. Symptomatické bylo obsazení úřednického aparátu Státního pozemkového úřadu.

Následující pojednání „O politice a morálce“ je úvahou o Švehlově politickém pragmatismu, připouštějícím, že i machiavellistické prostředky mohou docela dobře sloužit „dobré věci“. Zvláštní pozornost Mečíř věnoval komplikovanému vztahu Švehly a ministerského předsedy Karla Kramáře při jeho pobytu na mírové konferenci ve Versailles. Na něj navazuje anatomie někdy až mytologizovaného Švehlova vztahu s prezidentem T. G. Masarykem. Tradičně vyzdvihoovaný vztah přátelské vřelosti a důvěry ztrácí na bezvýhradnosti, připouští „mráčky“, ale obráží jejich vzájemný respekt (kapitola VII.). Kapitola VIII. je pokračováním výkladu Švehlovy komunikace s Masarykem. Peripetie kolem Švehlových zdravotních problémů velmi příznačně dokumentují její doznívání. Následně se Švehla stává komentátorem a tichým přihlížejícím politických životů dvou kontroverzních postav první Československé republiky známých svými aférami, Karla Perglera a Jiřího Stříbrného (kapitola IX.). Švehlův střízlivý vztah k víře a pragmatické porozumění roli církve ve státě, nahlížené pod zorným úhlem poměru československého státu k římskokatolické církvi a zejména Vatikánu (komplikovanému Masarykovou nevolí k papežství), osvětluje kapitola X.

Kapitoly XI. a XII. jsou především svérázným výkladem Švehlova pragmatického chování za světové války, oportunismu, který ovšem neznamenal podporu monarchie. Nešlo ani tak o pasivní čerpání výhod z války, třebaže nelze popřít profit agrárních producentů z válečného nedostatku, jenž pomáhal umenšovat selské a rolnické dluhy nahromaděné v 19. a na počátku 20. století, ale spíše šlo o to, přežít a nezadat si, uchovat síly pro budoucnost. S výše uvedeným postupem ne zcela harmonuje Mečířovo ujišťování, že o konečném vítězství Dohody Švehla nikdy nepochyboval. Švehlovy aktivity v průběhu války, jež směřovaly k integraci české politiky a její přípravě na poválečný vývoj, nejsou ve vzpomínkách pohřichu časově pevněji ukotveny. Je však třeba je postavit do souvislosti s vývojem válečných událostí, s aktivizací Národního výboru a s rýsující se možností zániku monarchie. Skutečně markantní byly až

v posledním válečném roce. Zároveň kapitola ukazuje, že Mečíř v kritických okamžicích závěru války nestál Švehlovi tak blízko, aby o horečném vývoji posledních měsíců přinesl detailnější svědectví.

Švehlovým a jím, potažmo českou agrární stranou organizovaným a financovaným „dítětem“ bylo Mezinárodní agrární bureau – Zelená internacionála, mezinárodní zemědělská a stavovská organizace zamýšlená jako koordinační centrum k prosazování agrárního zájmu (kapitola XIII.). Význam internacionály spočíval především v sociální a kulturněpolitické oblasti. Svou činností pomáhala vracet zemědělcům společenskou a ekonomickou vážnost, působila jako instituce agrární osvěty. Byla výrazem selské podoby evropského agrarismu, jež však přechodem k farmářskému typu hospodaření ztrácela půdu pod nohama.

Několik příznačných Švehlových vlastností dokumentují kapitoly XIV. a XV. První ilustruje Švehlův způsob práce, připomíná hektické až sebevražedné pracovní tempo, jež Švehla dokázal vyvinout a žádal je i od druhých. V krizových okamžicích byl Švehla schopen neobyčejného výkonu. Druhá ukazuje Švehlova „velkorysost“ při nakládání s vlastními finančními prostředky a na sedláka poměrně zarážející nehospodárnost. Kapitola následující je výpovědí o sebevzdělávání člověka, jenž nedosáhl vyššího vzdělání (vyšší gymnázium s maturitou, vysoká škola). Naznačuje poměrně široký výběr literatury, z níž čerpá obzory agrárního světa a chce je zprostředkovávat druhým, úctu k vyššímu i užitému umění, jež je – zjevně stejně jako sběratelská vášeň – robustnější laické povahy. I v rámci umění a literatury Švehla preferoval ztvárnění či zobrazení sedláka. Nákup porcelánu a obrazů pro svou sbírku svěřil naprostému laikovi (řediteli sekretariátu agrární strany).

Za nejlepší lék proti radikálnímu socialismu (umírněný socialista mohl být vítaným spojencem) považoval Švehla „výchovu kapitalismem“, jeho sociálně-ekonomickými přednostmi spojenými se spoluzodpovědností socialistů za stát (kapitola XVII.). Budování tiskových orgánů agrární strany *Obrany zemědělců* a *Venkova*, tj. cestu od žurnalistického poloamatérismu k profesionálně vydávanému deníku, osvětluje kapitola XVIII. Kapitola poslední, věnovaná kurtoazii, již zůstala nedokončena.

Přesto může dojem jistého symbolického závěru navozovat. Je vysvětlením Švehlova verbálně robustního selství, ale také úcty k veřejným fóřům, kde se je Švehla snažil potlačit.

Za nejhodnotnější považujeme kapitoly I. až XIV., jež se zakládají na Mečířově osobní zkušenosti a rozmluvách se Švehlou. Naopak kapitoly závěrečné ukazují, že více podstatných vzpomínek již autor nabídnout nemohl a ve dvou případech dokonce dílem čerpal ze znalostí z druhé ruky, byť zjevně také obeznalé. V kapitole XV. použil Mečíř anekdotu – lze-li to tak nazvat – o ministerském platu Antonína Švehly, v kapitole XIX. pak „banalitu“ o hodinkách s dvojím pláštěm a sebekritických listech. Obojí pochází z pera sociálnědemokratického politika, žurnalisty a spisovatele Josefa Stivína, s nímž si Švehla poměrně dobře rozuměl. Ten již v roce 1925 publikoval drobnou knížечku anekdot o Švehlovi a dalších politicích (*Hrozinky z národní bábovky. Sedmdesát pět anekdot o m. p. Švehlovi a jiných velikánech*. Praha: Ústřední dělnické nakladatelství 1925, č. 12, s. 14–15. Zde „Švehla a peníze“ – obálky s poslanceckými dietami a ministerským platem za několik měsíců našel dr. Černý; č. 15, s. 17–18 „Kurtoazie“ – hodinky s dvojím pláštěm – téměř doslovný text se vzpomínkami). K Mečířově cti je třeba říci, že obě příhody nevydával za vlastní zkušenost, byť na zdroj přímo neodkázal.

Mečířův obraz Švehly je korektní, a to do té míry korektní, že by snad Švehlovo porozumění státu a manýry při jeho vedení mohly být vykládány jako manipulativní, nedemokratické, mimoústavní. To by však, podle našeho názoru, nebylo vůči Švehlovi spravedlivé. Švehla náleží k nejvýznamnějším tvůrcům československé demokracie, avšak tvůrcům, kteří věděli, že demokracie je systém vázaný na vysokou politickou vyspělost společnosti, její kulturní úroveň a mentalitní proměnu, jež je záležitostí přechodných období mnohem delších, než jsou týdny, měsíce, ba i léta. Stereotypy myšlení a chování přežívají dlouhá desetiletí, proměňují se generačně.⁴ Je pravdou, že k významným změnám

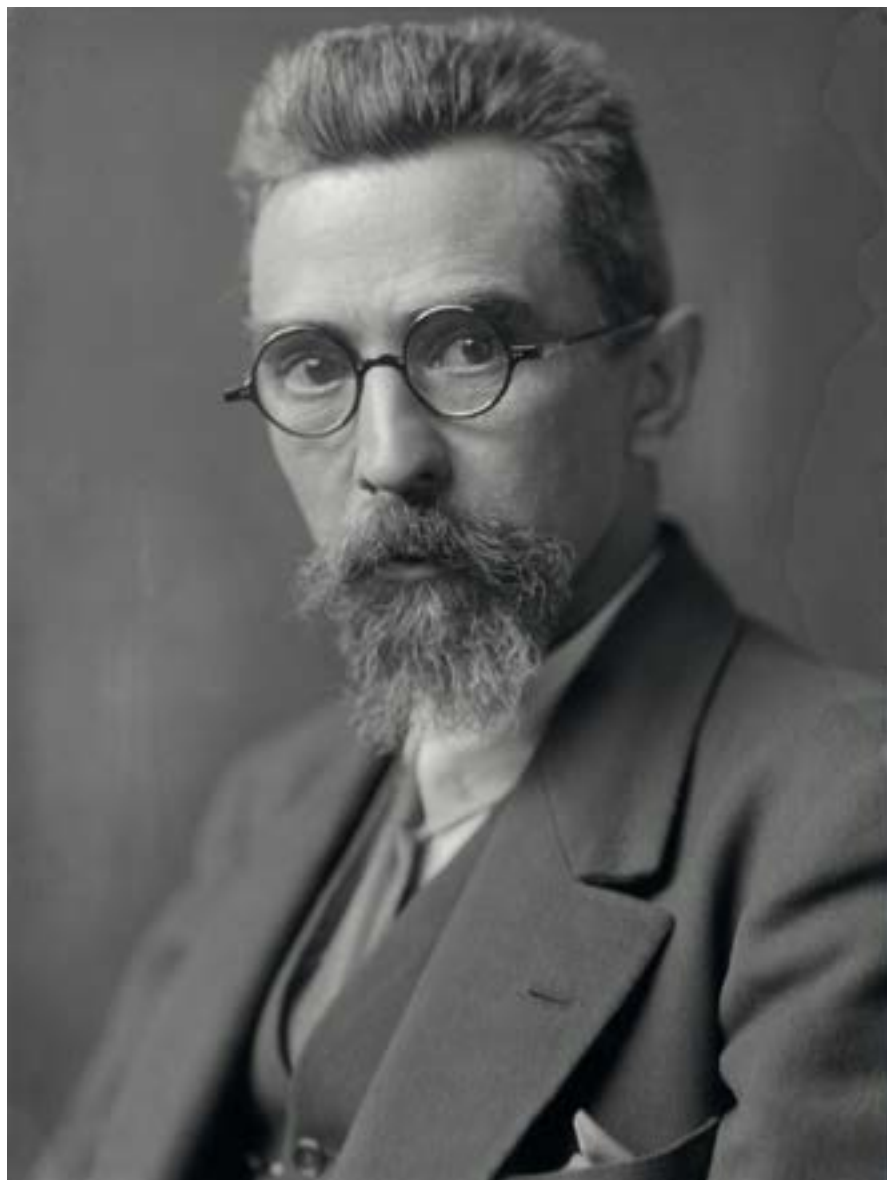
⁴ Nesamozřejmostí demokracie, která přišla po feudálních monarchiích bez delšího článku konstitučního a parlamentního ve střední Evropě, vysvětluje Švehla „krizí demokracie“ počátku třicátých let ve svém projevu k deputaci agrárního sjezdu, jež

začalo docházet již na sklonku existence Rakousko-Uherska, ale vznik samostatného státu s českým/československým národním sebeurčením jim dával nové podněty, nový rozměr. Ona přechodnost, výchova k demokracii a výchova demokracií zcela samozřejmě žádaly i opatření a instituce nedemokraticky fungující, avšak fungující ve prospěch demokracie. Šlo o opatření, která překonávala kritická úskalí a výkyvy, ať již směrem vlevo či vpravo. Pod tímto zorným úhlem je třeba rozumět chování a stanoviskům vrcholných reprezentantů Československé republiky, a to zejména ve sféře výkonné moci. V tomto smyslu byli T. G. Masaryk a A. Švehla „pasažéry na jedné lodi“, uvedená vědomost je spojovala a zprostředkovávala jejich vzájemnou toleranci, byť oba byli neskonalé odlišní; první byl vysokým intelektuálem, univerzitním profesorem, druhý českým sedlákem, oba pak pragmatiky a alchymisty moci, byť jiného typu. Jejich spolupráce se ukázala smysluplnou a více než užitečnou, položila základy demokratického československého státu, které dokázala uhájit proti vnitropolitickým vlněním. Jejich snaha o mentalitní proměnu české/československé společnosti v politické sféře nebyla zbytečná, představuje ve skutečnosti první fázi formativního procesu, kterou nebylo možné na cestě k moderní, současné demokracii západního typu přeskočit. Demokracie potřebuje sociální základ, tj. lidi, kteří jí rozumějí a především kteří ji chtějí žít. A právě v tomto kontextu je třeba rozumět Mečířovým vzpomínkám na Švehlu.

ho navštívila 29. října 1932. Dokument, jenž je nedvojsmyslným Švehlovým přihlášením k vysoké ideji demokracie i jeho svébytným porozuměním jejímu obsahu, byl otištěn pod názvem „Vzkaz Ant. Švehly zemědělskému lidu“. Je možné jej vnímat jako Švehlův odkaz budoucnosti. Švehlův večer (Příručka k oslavám) Knihovna zemědělské mládeže, red. Josef Horák, Praha 1933, s. 25–30. Švehlovo přesvědčení o vazbě trvalé demokracie na mentální vyspělost obyvatelstva připomíná i jeho současník Jan Stocký - Jan Stocký, Myšlenky A. Švehly a řešení současných úkolů agrární politiky, Praha: Nákladem Říšské jednoty republikánského dorostu čsl. venkova 1936, s. 58–49. Toto Švehlovo porozumění demokracii není zcela originální, vyjádřil je již před válkou T. G. Masaryk. Srov. Daniel E. Miller, Antonín Švehla - mistr politických kompromisů, Praha: Argo 2001.

Předkládané čtení je historickým dokumentem nemnoho vypovídajícím o svém autorovi, jeho život, dílo a práce vystupují v textu jen nahodile. Vypovídá však významně o Antonínu Švehlovi jako muži činu, státníkovi i politikovi zákulisí, o prostředí, v němž se pohyboval, a především o straně „zeleného čtyřlístku“, tedy České straně agrární/Republikánské straně zemědělského a malorolnického lidu, její politické kultuře a reprezentaci.

Oficiální podobizna Karla Mečíře zhotovená slovutným ateliérem Langhans
(Foto: Archiv © NADACE LANGHANS PRAHA. www.langhans.cz)

B) KAREL MEČÍŘ, JEHO ŽIVOT, SPOLUPRÁCE A SETKÁVÁNÍ S ANTONÍNEM ŠVEHLOU

Profese diplomata, úředníka, spisovatele a překladatele by snad mohla naznačovat, že Karel Mečíř byl člověkem pera, člověkem spíše bezvýrazně, suchopárně rozvážným. V jeho životě však zhusta, a to ještě v jeho páté dekádě, nepřehlédnutelně vystupovaly na povrch i atributy profese žurnalistické. Mečíř byl člověk společenský, bonviván se smyslem pro ženské půvaby a především dobrodruh. V každém případě byl člověkem nekonvenčním, vzdělaným, originálním, jenž právě těmito vlastnostmi mohl imponovat Švehlovi. Byl totiž jeho pravým opakem, chyběly mu jeho usilovnost, sebekázeň, ale i vůle k velké kariéře. Vládl nadstandardním kulturním kapitálem, vysokoškolským vzděláním nabytým doma i v zahraničí, cizími jazyky a také perem (psaní se mu stalo vášní). Dosáhl významných postů (přítom jistě mohl dosáhnout postů ještě významnějších), aby jich snadno, za sotva uvěřitelných okolností, pozbyl. Byl šarmantní osobností, intelektuálním partnerem, pro Švehlu i spojením se společenskými prostředími, v nichž „nebyl doma“ a o něž ani nestál. Mečířův pozorovací talent a neobyčejná paměť daly vzniknout cennému svědectví o Švehlově osobnosti. Přitom je třeba vyzdvihnout, že do Švehlova obrazu nevkládá to, co mu bylo reálně vlastní, tj. smysl pro barvitou až bulvární imaginaci, jež se promítala do jeho humoristických povídek, společenských a detektivních románů.

Karel Mečíř se narodil 18. dubna roku 1876 v Mladé Boleslavi. Jeho otec Jan Mečíř (1848–1898) pocházel z Březiny u Jičína (děd Karla Mečíře Václav byl podruhem – náležel tedy do nejnižší sociální vrstvy); zprvu byl zaměstnán jako úředník v Mladé Boleslavi u telegrafu a na počátku devadesátých let 19. století se stal poštovním oficiálem (státním úředníkem pod

penzí).¹ V roce 1894, kdy byla postátněna pošta v Příbrami, byl jmenován jejím přednostou, čímž se již zařadil do střední vrstvy střední třídy. Poštovní úřad sídlil v nezdravých vlhkých prostorech a není náhodou, že v roce 1898 Jan Mečíř umírá na plicní tuberkulózu. Matka Karla Mečíře Albína, rozená Sturmová, pocházela z Havlíčkova Brodu, z rodiny místního učitele a domkáře. Karel Mečíř měl čtyři sourozence – sestru Bělu a bratry Jana, Miloše a Vítězslava. Rodina disponující omezenými prostředky dokázala ovšem investovat do vzdělání mladé generace. Jan a Miloš vystudovali v Příbrami báňské inženýrství, Vítězslav v Praze farmacii.² Karel poté, co absolvoval gymnázium v Mladé Boleslavi,³ zahájil vysokoškolské studium na pražské filozofické fakultě (obor filozofie). Tu po roce opustil, aby se následně dva roky věnoval studiu bohosloví v českém semináři v Římě. Ale ani u teologie nevydržel. Důvody, proč studium teologie opustil, Mečíř nikde nezmiňuje. Toto studium ovšem zjevně neodpovídalo jeho mentálnímu založení. Následně přešel na právnickou fakultu české Karlo-Ferdinandovy univerzity, kterou absolvoval poslední (třetí) státní zkouškou v červenci 1901 s prospěchem mírně nadprůměrným (třetí státovědeckou zkoušku složil s výsledkem dobře, odpovídajícím stupni 2 tehdejší klasifikace).⁴

1 Státní oblastní archiv Praha (dále jen SOA Praha), Sběrka matrik, Mladá Boleslav 58, Matrika narozených 1875–1880, Mečíř Karel; SOA Praha – Státní okresní archiv Mladá Boleslav (dále jen SOkA Mladá Boleslav), fond Gymnasium Mladá Boleslav, inv. č. 366, kn. 302, Mečíř Karel; Hlavní protokol o zkoušce maturitní, inv. č. 473, kn. 409, Mečíř Karel.

2 K údajům o rodině Karla Mečíře srov. Josef Boháč, Vývoj pošty v Příbrami a na Březových Horách, Vlastivědný sborník Podbrdská 2, 1968, s. 26–27; Josef Theurer, Památník Vysoké školy báňské v Příbrami za léta od 1900 do 1924, Příbram 1924, s. 365, 371. Dále srov. SOA Praha – Státní okresní archiv Příbram (dále jen SOkA Příbram), fond Archiv města Příbramě, inv. č. S 154, Abecední seznam obyvatel; inv. č. S 157, Domovské listy místních příslušníků; inv. č. S 158, Seznam domovských listů; inv. č. S 201, Seznam nájemníků s rodinami obvod II, 1900–1941; inv. č. S 287, Abecední seznam domobranců 1876–1880; inv. č. S 694, kart. 39.; fond Farní úřad Příbram, 1898, Z, Sběrka družepisů matrik okresu Příbram, s. 53.

3 SOA Praha – SOkA Příbram, fond Archiv města Příbramě, inv. č. 289, Abecední seznam domobranců; SOA Praha – SOkA Mladá Boleslav, fond Gymnasium Mladá Boleslav, Hlavní protokol o zkoušce maturitní, inv. č. 473, kn. 409.

4 Archiv Univerzity Karlovy, Matrika Univerzity Karlovy, inv. č. 33, Matrika imatrikulantů české Karlo-Ferdinandovy univerzity M, Mečíř, Karel. U státních zkoušek byl Karel Mečíř hodnocen následovně: historickoprávní – dostatečně, judiciální – dobře a státovědecká – dobře.

Kariéru státního úředníka Karel Mečír zahájil roku 1901 jako konceptní praktikant na místodržitelství Království dalmatského v Zadaru (státní služba). Následně nastoupil soudní praxi v Plzni a začal zkoušet štěstí v advokacii, když přijal místo koncipienta v kanceláři Alfreda Rudolfa v Hradci Králové.⁵ Ani u advokacie se ale dlouho nezdržel a v lednu 1903 z advokátní kanceláře vystoupil. Již v hradecké etapě Mečířova života se v jeho povaze začala projevovat symptomatická lehkomyšlnost, ať již ekonomická, společenská či jiná, dokumentovaná např. dluhem v jedné z královéhradeckých restaurací ve výši 19 zl. 46 kr., kvůli němuž byl policejně stíhán.⁶

V lednu 1902 se tehdy šestadvacetiletý Karel Mečír oženil s o tři roky starší Gabrielou (Ellou) Wilkovou (narozena 6. května 1873 v Plzni) a o rok později (1903) se jim narodila dcera Blanka. Ella Wilková pocházela ze středostavovské rodiny (nižší střední třída). Její matka Marie, rozená Krausová, měla německé kořeny a byla dcerou tkalce, otec Ferdinand Wilka byl synem zednického tovaryše a dosáhl postavení sladovnického mistra⁷ (zajímavý případ vzestupné sociální mobility). Mladý pár zjevně neměl zpočátku na růžích ustláno, neboť živitel rodiny poté, co opustil existenčně bezpečnou advokacii, zahájil nejistou, ale jistě záživnější kariéru žurnalisty, a to jako autor anonymních fejetonů, v nichž se znalostí poměrů komentoval aktuální dění, mimo jiné situaci ve Vatikánu po smrti papeže Lva XIII. a průběh konkláve při volbě jeho nástupce Pia X.⁸

První stálé místo novináře získal Mečír v Herbenově *Času*, časopisu realistické skupiny (T. G. Masaryk, Karel Kramář, Josef Kaizl) založeném roku 1886 jako čtrnáctideník. Ten se roku 1889 změnil na týdeník a 1901 na deník. Konkurence v jeho redakci byla velmi silná. Koncem roku 1904 Mečír *Čas* opustil

5 Národní archiv Praha (dále jen NA Praha), fond Policejní ředitelství Praha – všeobecná spisovna (dále jen PŘ Praha – všeobecná spisovna), 1921–1930, sign. M 1247/17, Mečír Karel.

6 NA Praha, PŘ Praha – všeobecná spisovna, 1921–1930, sign. M 1247/17, Mečír Karel. Oznámení číšníka Františka Šimona Policejnímu ředitelství v Praze z 3. 2. 1903.

7 Státní oblastní archiv Plzeň, Matrika narozených Plzeň 6. 5. 1873; Archiv města Plzně, Město Plzeň, přihláška k pobytu – Wilka, Ferdinand 1872–1878.

8 Hanuš Jelínek, Zahučaly lesy. Kniha vzpomínek, [Praha]: František Borový 1947, s. 514–515.

Podobizna Gabriely (Elly) Mečířové, manželky Karla Mečíře (Národní archiv Praha)

a vsadil na *Obranu zemědělců*, list, který se stal tiskovým orgánem nového, roku 1899 založeného politického subjektu hájícího zájmy českého venkova, zejména sedláků a rolníků – České strany agrární. Agrární strana od poloviny prvního decennia 20. století zahájila pozvolný přerod od selsko-statkářské reprezentace k reprezentaci středostavovské, rolnicko-selské, v níž hrál významnou roli Antonín Švehla. Ten pochopil, že má-li být agrární strana úspěšným subjektem, nemůže být klasickou stranou honoračních elit s volnou organizací, nýbrž významně disciplinovanou stranou masovou, schopnou koncentrovat svůj zájem na závažné problémy venkova a následně je také řešit. Podmínkou efektivního fungování takovéto strany se ukázala být existence široce čteného stranického periodika, jež poslouží jako informační kanál a nástroj soustavné propagace.

Obrana zemědělců vycházela zpravidla dvakrát týdně. Karel Mečíř se v její redakci jako národohospodářský redaktor učil pracovat s moderním masovým mediem. Co bylo pro jeho budoucnost nejdůležitější, navázal zde spolupráci s perspektivním lídrem agrární strany Antonínem Švehlou, jenž pravidelně docházel do redakce a dbal na obsahovou i formální úroveň periodika. Byl totiž členem výboru a poté předsedou Tiskařského

a vydavatelského družstva rolnického, jež *Obranu zemědělců* tisklo a vydávalo. Se Švehlovým souhlasem Mečíř čistě pragmaticky vstoupil i do redakce německy publikovaného staročeského deníku s názvem *Politik*, který vznikl již roku 1862. Po jeho zrušení v roce 1907 krátce působil v nástupnickém listu *Union, früher Politik*. Práci v *Politik* se učili žurnalistickému řemeslu oba – Mečíř a jeho prostřednictvím i Švehla. Vstupem do redakce *Politik* ovšem Mečíř sledoval ještě jeden cíl, a sice členství v elitářsky založeném Spolku českých žurnalistů. Ten poskytoval svým členům nejen profesní, ale především sociální zázemí. Podmínkou přijetí ale bylo pět let působení v zavedeném českém deníku a k nim se zatím *Obrana zemědělců* nepočítala.⁹ Řádného členství ve Spolku českých žurnalistů Mečíř posléze skutečně dosáhl, a sice 2. května 1911.¹⁰

Jako list svou podstatou přece jen úzce zaměřený na sedláky/rolníky a jejich hmotný zájem byla *Obrana zemědělců* v březnu 1906 transformována do nového periodika, politického deníku České/Československé agrární strany – *Venkov*. Záběr *Venkova* byl, jak titul napovídá, širší. Měl se stát konkurentem velkých městských listů, deníkem s vyšším porozuměním pro politiku domácí i zahraniční, ekonomiku, ba i kulturu. Odtud vyvěrala poptávka po nových žurnalistech, kteří by svým stylem psaní a porozuměním překračovali regionální agrární horizonty, po lidech s nadhledem, dobře ovládajících různé žurnalistické žánry, jako jsou fejetony, zahraničněpolitické komentáře, národohospodářské rozvahy apod. Publicistikou mířící do evropské politické historie druhé poloviny 19. století se Mečíř projevil jako člověk nacionálně orientovaný, sledující proces emancipace českého národa. Srozumitelně to dokládá publikace, kterou vydal pod pseudonymem R. A. Amis, věnovaná risorgimentu a speciálně pak Garibaldi.¹¹

9 Srov. kapitolu XVIII. „Obrana zemědělců a Venkov“ Mečířových vzpomínek.

10 Josef Vejvara, *Historie Spolku českých žurnalistů v Praze 1877-1927*, Praha: Nákladem Spolku českých žurnalistů 1927, s. 126.

11 R. A. Amis, *Politická závět' generála Gius. Garibaldiho*. Praha: Nákladem Radikálních listů 1906, s. 53n. Kapitola 5 je věnována konfederaci slovansko-české s hlavním městem Prahou a konfederaci slovansko-balkánské s hlavním městem Cařihradem, tedy reorganizaci Evropy na etnickém principu.

S úsilím o modernizaci redakce *Venkova* a její práce souvisí i cesty Karla Mečíře na Balkán. V letech 1908–1909 uskutečnil Mečíř svou první balkánskou misi, když jej Švehla vyslal na „měkký podbřišek Evropy“, aby sledoval tamní rušnou situaci zblízka. Navštívil Bulharsko, Rumunsko, Srbsko a Turecko.¹² To naznačuje jednak Švehlovu předvídavost, ale také Švehlovu důvěru v Mečíře, jeho schopnost přivést zajímavé informace a žurnalisticky je zpracovat tak, aby *Venkov* pro své čtenáře nenesl cejch provinciálnosti. Jak sám Mečíř ve svých pamětech připomíná, plnil roli novináře, jemuž se dnes říká zahraniční zpravodaj. V roce 1912, po vypuknutí první balkánské války, se Mečíř na Balkán znovu vrací. Jako zpravodaj – sám se označil za válečného zpravodaje – se osvědčil. Navštívil jak bojující země samotné, tak i frontu. Na Balkáně setrval i v roce následujícím, za druhé balkánské války. Z balkánských válek čerpal zkušenosti žurnalistické, všeobecně lidské a také náměty pro svou beletristickou tvorbu.¹³ Do bezprostředně předválečného období spadají i počátky Mečířovy dráhy jako literáta, dráhy žánrově neobvyčejně široce rozprostřené, k jejíž charakteristice se ještě vrátíme.

Mečířovy osudy za „Velké války“ nám dochované prameny blíže neosvětlují. Víme jen, že i nadále působil v redakci *Venkova*, která, jak vzpomíná v námi editovaných pamětech, měla kvůli jeho ne zcela (s monarchií) konformnímu zahraničněpolitickému psaní obtíže s místodržitelem a hrozily jí sankce.¹⁴ Své široké jazykové znalosti (vedle češtiny a základů klasických jazyků ovládal němčinu, francouzštinu, italštinu, učil se srbsky a především anglicky) pak využíval při zpracovávání svodek zahraničního tisku (zejména novin z neutrálních, ale i dohodových států) pro Antonína Švehlu. Z jara 1917 se stal Mečíř předmětem zájmu divizního vojenského soudu v Terezíně pro podezření z velezrady, neboť byl zadržen dopis srbské provenience, v němž se hovořilo o rozdělení Rakouska-Uherska do dvou slovanských států a bylo zde zmiňováno jeho jméno. Soudní řízení však proti němu zavedeno nebylo. Jediným důsledkem „šetření“ se stalo

12 NA Praha, PŘ Praha – všeobecná registratura, sign. M 1247/17, Cestovní pas Karla Mečíře vydaný 7. 5. 1907.

13 Karel Mečíř, *Povídky válečného zpravodaje z Balkánu*, Praha: A. Neubert 1914.

14 Srov. kapitolu XI. vzpomínek „Švehla, místodržitelé a císař“.

Podobizna Karla Mečíře z policejních spisů
(Národní archiv Praha)

vyřazení výše zmíněné Mečířovy knihy o Garibaldim z fondu univerzitní knihovny v Praze.¹⁵

Po obnovení funkčnosti říšské rady v letech 1917–1918 Mečíř participoval na přípravě podkladů pro projevy agrárních poslanců a dokonce cestoval do Vídně jako Švehlův osobní kurýr k poslanci Františku Udržalovi. Za světové války si vybudoval pověst spolehlivého a tvůrčího spolupracovníka. Není divu, že po vyhlášení samostatného státu byl zařazen do tiskového odboru předsednictva ministerské rady (vlády).

Jako Švehlův člověk byl Mečíř agrární stranou nominován do Revolučního národního shromáždění, jež vzniklo 14. listopadu 1918 rozšířením Národního výboru československého o osobnosti z oblasti politiky, hospodářství, kultury atp. Zprvu se zdálo, že se stane vlivným a dělným poslancem, který zasáhne do řešení problémů pro nové Československo zcela zásadních, ba akutně palčivých. Byl zvolen do výborů mírového, kde se stal

¹⁵ NA Praha, policejní prezidium (dále jen PP) 1931-1940, sign. M 30/8, kart. 960. Mečířova kniha však nebyla zničena, posléze se do knižního fondu vrátila a zákaz zjevně podnítil čtenářský zájem.

i zapisovatelem, zahraničního, menšinového, rozhraničovacího a pro zodpovězení poselství prezidenta republiky.¹⁶ Mečířovým nejvýznamnějším parlamentním aktem se stalo zpracování návrhu na stanovení minimální mzdy a minimálních cen produktů a výrobků z 9. ledna 1919, jenž byl podpořen celým agrárním politickým klubem.¹⁷ Tento zdánlivě sociálně orientovaný návrh však neměl velkou naději na přijetí, neboť se za ním skrýval – a to velmi nápadně – agrárnický zájem na minimálních cenách zemědělských produktů, jež by agrárnímu sektoru garantovaly trvalý zisk a pomocí cel bránily průniku zahraničních, potenciálně levnějších potravin na domácí trh.¹⁸

Citovaným návrhem Mečířovy parlamentní aktivity vyhasly. Švehla se jej rozhodl zařadit do československé delegace pro mírovou konferenci v Paříži. Ta byla rozdělena na dvě části, na vlastní členy delegace a členy žurnalistické sekce, přičemž do Paříže přijelo 25. ledna 1919 druhým zvláštním vlakem (první zvláštní vlak odjel z Prahy již 6. ledna) i několik lidí, jejichž status byl přinejmenším nejasný. K nim náležel, jak uvádí jeden z klíčových expertů delegace a významný český právník Jan Krčmář, i Karel Mečíř. Mečíře výslovně označil za „důvěrníka Švehlova“.¹⁹ Přes nejasnost postavení je však zřejmé, že Mečířova pozice byla díky poslaneckému mandátu, redaktorství v tehdy již vlivném listu *Venkov* a především osobnímu spojení se Švehlou mimořádná. Obecně bylo známo, že Mečíř Švehlovi podává

16 Rozumí se poselství prezidenta T. G. Masaryka, jež pronesl po svém návratu do vlasti dne 22. 12. 1918 na Pražském hradě ke shromážděným poslancům Revolučního národního shromáždění, diplomatům a zástupcům tisku. Srov. První poselství prezidenta T. G. Masaryka, Hranice: Jos. Hladký 1930.

17 Tento princip je obsažen již v základním programovém dokumentu agrární strany s názvem *Všeobecné zásady agrární organizace z roku 1903*, platném až do dubna 1919. Viz *Politické programy českého a slovenského agrárního hnutí 1899–1938*, Josef Harna – Vlastislav Lacina (eds.), Praha: Historický ústav AV ČR 2007, s. 70.

18 Tisky Revolučního národního shromáždění č. 324/1919, *Návrh poslance K. Mečíře a soudruhů na ustanovení minimální mzdy a minimálních cen produktů a výrobků*. Mečířova předloha vyzývala vládu, aby zpracovala návrh zákona, jímž by se zřizovaly smíšené komise složené rovným dílem ze zaměstnanců a zaměstnavatelů, jakož i zástupců vlády, jež by na určitou dobu stanovovaly minimální mzdy a paralelně s nimi i minimálně přípustné ceny produktů. Clo na dovážené zboží mělo činit rozdíl mezi cenou zboží v cizině a domácí minimální cenou. Jinými slovy měl zákon garantovat státům určenou minimální úroveň zisku producenta.

19 Jan Krčmář, *Paměti, díl II.*, Jana Čechurová – Jan Kuklík (eds.), Praha – Pelhřimov: FF UK ve spolupráci s Novou tiskárnou Pelhřimov 2007, s. 23.

pravidelné relace a vyřizuje i jeho vzkazy. Že byl Mečíř mezi početnou československou mírovou delegací osobností váženou, dokládá i jeho ubytování. Bydlel v luxusním hotelu Lutetia ve čtvrtém patře přímo naproti apartmá předsedy vlády Karla Kramáře. Výrazem Mečířových kvalit a dělnosti, které ho nakonec vyzdvihly do postavení řádného člena delegace, bylo jeho jmenování odborným poradcem při jednání v komisi mírové konference pro náhradu škod (reparační komise), kde dokonce v nepřítomnosti Edvarda Beneše, resp. Štefana Osuského zastupoval československé zájmy. Mečíř se aktivně účastnil i jednání uvnitř československé delegace o minoritní smlouvě (tedy smlouvě o ochraně menšin). V červnu 1919 psal k návrhu této smlouvy připomínky. Byl také autorem dvou elaborátů, a sice „O mezinárodních vztazích československé republiky k centrálním mocnostem, pokud jde o její nároky náhradní“ a „Společnost národů“.²⁰ Objevoval se i u některých oficiálních slavnostních příležitostí, např. při přijetí československé delegace na pařížské radnici 15. února 1919 a především pak 10. září 1919 u podpisu mírové smlouvy s Rakouskem v Saint-Germain-en-Laye.²¹

Zdánlivě svítila Mečířova hvězda na mírové konferenci velmi jasně. Jeho pozice v agrární straně mu otevírala cestu ke kariéře v politice či ve státní službě. Problémem bylo, že Mečíř ve státní službě aspiroval na kariéru diplomata. Svým způsobem se na ni dlouhodobě připravoval svou publicistikou. Uveřejnil několik analytických, dílem populárněnaučných studií z oboru mezinárodních vztahů, a to již před válkou, v jejím průběhu a krátce poté.²² Zahraniční politika s diplomatickou službou však spadaly do sféry vlivu Masaryka a Beneše, kam oba svorně hledali lidi sobě věrné a loajální. Jako Švehlův člověk musel Mečíř u Beneše logicky narazit. To se ukázalo již při prvních úvahách o Mečířově angažmá v zahraniční službě počátkem roku 1919, tj.

20 Archiv Ministerstva zahraničních věcí (dále jen AMZV), fond Pařížský archiv, inv. č. 4799, kart. 46; inv. č. 5205, kart. 54.

21 Zdeněk Vácha, Žádám Vás jako vynikajícího odborníka..., Organizace odborných prací pro československou delegaci na mírové konferenci v Paříži v letech 1918-1919, Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR 2012, s. 171, 175-176, 196, 202.

22 Karel Mečíř, Belcrediho manifest ze dne 20. září, [Praha] 1907; týž, Zahraniční politika, sešity 1-5, Praha: A. Neubert 1918-1919; týž, Pravá příčina a vznik světové války, Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské 1919.

ještě před jeho odjezdem do Paříže. Benešovo negativní stanovisko formálně zdůvodněné právními argumenty vyjadřuje jeho dopis T. G. Masarykovi z 15. ledna 1919. Psal v něm: „Ohledně dr. Veverky²³ a p. Mečíře pokládám za nemožné, aby byli v ministerstvu, pokud jsou členy Národního shromáždění. Je to nekonstituční a nelogické, nemožné: úředník ministerstva nemůže být podřízeným ministra a zároveň jeho kontrolorem jako člen Národního shromáždění. Jako takový nemůže také kontrolovat svou práci, konanou ve funkci úředníka ministerstva.“²⁴ Pokud si Beneš myslel, že se nepohodlných poslanců zbavil, velice se mýlil.

Kauza Mečíř měla po pěti měsících pokračování. Krátkým lístkem se Masaryk Beneše dne 9. června 1919 dotázal: „Nemohl byste poslance Mečíře upotřebit někam jako vyslance? Koukněte se na něho.“²⁵ Za Masarykovým dotazem je cítit promečířovská intervence zvenčí, jistě významná, jestliže ji Masaryk akceptoval. O pět dní později Masaryk v dalším dopise Benešovi již bere Mečířovo působení v zahraniční službě za hotovou věc. Benešovi napsal: „Do Říma Mečíře, Horáčka²⁶ do Bukurešti.“²⁷ Za další dva dny byl Beneš nucen přiznat svou silnou, až nápad-

23 JUDr. **Ferdinand Veverka** (1887–1981), absolvent právnické fakulty české Karlo-Ferdinandovy univerzity, jenž pokračoval ve studiích na pařížské École de science politique, krátce působil v soudnictví, v březnu 1914 vstoupil do rakousko-uherské konzulární služby, tu po roce opustil a pracoval v advokacii, v roce 1917 se zapojil do domácího odboje, aktivně pracoval v Národním výboru v Praze, v listopadu 1918 byl kooptován do Revolučního národního shromáždění za československé socialisty. V červenci 1920 se stal legačním tajemníkem vyslanectví v Londýně. Od srpna do listopadu 1920 byl přednostou politické sekce ministerstva zahraničních věcí a zástupcem ministra. Získal Benešovu důvěru a od února 1921 do podzimu 1924 zastával funkci vyslance ČSR v Rumunsku, následně se stal vyslancem ČSR ve Švýcarsku a současně stálým delegátem ČSR u Společnosti národů. V letech 1928 až 1936 byl akreditován jako vyslanec v USA, paralelně i na Kubě, v letech 1936–1937 zastupoval Československo v Rakousku a poté v Rumunsku.

24 Korespondence T. G. Masaryk – Edvard Beneš 1918–1937, Dagmar Hájková – Vlasta Quagliatová – Richard Vašek (eds.), Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR 2013, dokument č. 14, s. 58.

25 Tamtéž, dokument č. 90, s. 157.

26 JUDr. **Cyril Horáček** (1862–1943), český národohospodář a politik, 1890–1902 tajemník Městské spořitelny pražské, 1898 docent, 1907 řádný profesor politické ekonomie na právnické fakultě české Karlo-Ferdinandovy univerzity, po 1. světové válce se angažoval v agrární straně, 1918–1920 poslanec Revolučního národního shromáždění, 1920–1925 senátor za agrární stranu, od července do října 1919 ministr financí, 1925 agrární stranu opustil a přiklonil se k národní demokracii. Do zahraniční služby nebyl nakonec Horáček přijat.

27 Korespondence T. G. Masaryk – Edvard Beneš 1918–1937, dokument č. 97, s. 165.

ně podjatou nevoli vůči Mečířovi. „Mečíř chce být vyslancem, žádal o zakročení, myslím Švehlu,²⁸ ale situace je taková: je to podivín, nevyniká ani vzdělaností, ani kulturou, ani chováním – má ovšem jisté znalosti zahraniční politiky. Půjde-li do Říma, stane se tam jistě brzy směšným. Toho bych se obával. To nebude zastoupení silné, on neimponuje a nebude imponovat. Do Holandska, do Belgie, to by ještě šlo, ale do Itálie, toho se obávám.“²⁹ Beneš pochopil, že Mečíře ze zahraniční politiky zjevně vypudit nelze, ale hledal pro něj post méně významný, který aktuálně nepatřil z hlediska jím koncipované československé zahraniční politiky k prioritním. V polovině července 1919 jej zvažoval pro Rumunsko a Mečíř dokonce Benešovu nabídku přijal.³⁰ Koncem července se však již i Bukurešť začala zdát Benešovi pro Mečíře až příliš významnou. Masarykovi telegramem sdělil a posléze ještě dopisem stvrdil, že „nemá zvláštních důvodů dát Bukurešť Mečířovi“.³¹ V dopise k tomu ještě doplnil, že ho nelze poslat ani do Říma, neboť „by to tam zle prohrál“, a položil Masarykovi otázku: „Kam ho dát? Polsko?“³² Definitivní rozhodnutí padlo počátkem srpna 1919. Beneš sdělil Masarykovi: „Je tudíž dohodnuto, že Čermák³³ by šel do Bukurešti a Mečíř do Bruselu.“³⁴ Zároveň si vyžádal prezidentův souhlas, že může pro oba neprodleně žádat agrément u příslušných vlád, a prosil o zhotovení pověřovacích listin v Praze.³⁵

28 Telegram koresponduje s naším předpokladem, že Mečířovým intervenientem byl Antonín Švehla.

29 Korespondence T. G. Masaryk – Edvard Beneš 1918–1937, dokument č. 101, s. 169.

30 Tamtéž, dokument č. 121, s. 189, Dopis E. Beneše T. G. Masarykovi z 16. 7. 1919; dokument č. 122, s. 190, Dopis E. Beneše T. G. Masarykovi z 21. 7. 1919.

31 Tamtéž, dokument č. 126, s. 194, Telegram E. Beneše T. G. Masarykovi 28. 7. 1919.

32 Tamtéž, dokument č. 127, s. 195, Dopis E. Beneše T. G. Masarykovi z 28. 7. 1919.

33 **Bohumil Čermák** (1870–1921), obchodník a manažer několika zahraničních firem, od 1903 ředitel pobočky belgické tabákové společnosti Habanera v Rusku, významný představitel Svazu českých spolků na Rusi, v březnu 1917 ustanoven zástupcem Československé národní rady v Rusku, po návratu v listopadu 1918 vstoupil do zahraniční služby, v lednu 1920 byl jmenován prvním vyslancem ČSR v Rumunsku. Koncem léta však ze zdravotních důvodů rezignoval.

34 Korespondence T. G. Masaryk – Edvard Beneš 1918–1937, dokument č. 135, s. 203, Telegram E. Beneše T. G. Masarykovi z 5. 8. 1919.

35 Agrément – souhlas přijímající země s výkonem budoucího diplomatického zástupce v postavení vedoucího mise. Po udělení agrément designovaný šéf mise v hodnosti vyslance či velvyslance odevzdává své pověřovací listiny hlavě státu a vztahuje se na něj diplomatická imunita.

Mečířovo jmenování bylo předneseno a schváleno v minister-
ské radě Československé republiky 2. září 1919, a to v nejvyšším
ranku, ranku mimořádného vyslance a zplnomocněného minis-
tra ve čtvrté hodnostní třídě. Z jeho předchozí činnosti mu bylo
do výslužby započteno deset let, čímž získal nárok na penzi. Své
pověřovací listiny předal belgickému králi Albertu I. dne 21. září
1919,³⁶ tedy necelé dva týdny po podpisu mírové smlouvy s Ra-
kouskem. Pikantní na celé věci je, že Mečíř se ujal vedení vysla-
nectví a vyslanecké funkce ještě dříve, než jej prezident formálně
stačil vyslancem jmenovat. Jmenování prezidentem republiky
se uskutečnilo až 4. října 1919, ovšem se zpětnou účinností od
1. září 1919. Mečířův roční plat byl stanoven na 50 000 Kč.³⁷
Poté co Mečíř vstoupil do zahraniční služby a počal vykonávat
své diplomatické poslání, se samozřejmě musel disciplinovat,
což znamenalo rezignaci na poslanecký mandát v Revolučním
národním shromáždění, a to k 30. září 1919.

Kariéra diplomata se stala předmětem zájmu. Její výše zmí-
něný kandidát Cyril Horáček ve svých „poněkud ukřivděných“
vzpomínkách, vyjadřujících jeho rozchod s agrární stranou
a posléze s národními demokraty, napsal, že v obsazování vyni-
kajících míst v zahraničním ministerstvu „nebyla vůbec žádná
soustava“ a do popředí se dostali lidé „dříve naprosto neznámí,
nepostrádající jisté dobrodružné minulosti“. Mezi nimi uvedl
vedle prezidentova syna Jana Masaryka i Karla Mečíře.³⁸ Po-
známka to byla značně zlomyslná. Mezi těmi, které Horáček
dále jmenoval, se přitom objevili lidé, kteří se stali významnými
aktéry zahraniční politiky (např. MUDr. Václav Girs, Zdeněk
Fierlinger či Prokop Maxa). V jednom měl ovšem Horáček
pravdu, a sice ve způsobu obsazování míst, když vedle odborné
kvalifikace hrály nepřehlédnutelnou roli i angažmá v zahraniční
akci po boku Masaryka a Beneše, účast v legiích a v neposlední
řadě „vlivná doporučení“.

36 Příručka o navázání diplomatických styků a diplomatickém zastoupení Českoslo-
venska v cizině a cizích zemích v Československu 1918-1985, Praha: Archivně dokumen-
tační odbor 1987, s. 14. Interní tisk Federálního ministerstva zahraničních věcí ČSSR.

37 AMZV, fond Osobní spisy, spis Karel Mečíř, kvalifikační list.

38 Cyril Horáček, Vzpomínky z mého života, Svatopluk Herc (ed.), Praha: Masary-
kův ústav a Archiv AV ČR - Nakladatelství Lidové noviny 2017, s. 217.

Z předchozího textu by se mohlo zdát, že Mečířův úřad v Belgii byl nevýznamný, okrajový. Takový soud by však nebyl opodstatněný, vyslanectví v Bruselu, ač nepatřilo k prvořadým, mělo své místo hned za diplomatickými misemi u velmocí a nástupnických států. Belgie byla vysoce rozvinutou průmyslovou zemí, nejbližším spojencem Francie, jenž měl v první polovině dvacátých let 20. století vliv na uspořádání poválečné Evropy. Působila zde jedna z nejvýznamnějších osobností sociálnědemokratického hnutí, proflující osobnost II. internacionály Émile Vandervelde, který opakovaně zastával ministerské posty, v roce 1925 dokonce pozici ministra zahraničních věcí. Mečířova cesta vzhůru byla v každém případě mimořádná. V daném okamžiku byl v zahraničí fakticky jediným vyslancem na důležitém místě, který nebyl za světové války zapojen do zahraničního odboje či Maffie, tedy okruhu lidí kolem Masaryka a Beneše, okruhu jejich blízkých spolupracovníků. Byl spíše cizorodým prvkem instalovaným do Masarykem a Benešem pečlivě vytvářeného ministerstva zahraničních věcí jako jednoho z nosných pilířů „Hradu“ a jeho politiky. Představoval nejen vyslanec Československé republiky, ale i vyslanec agrární strany v masarykovsko-benešovském hájemství. Záhy se k němu připojil ještě jeden důležitý hráč, a sice další vystudovaný právník a Švehlův důvěrník – František Chvalkovský (postupně vyslanec v Japonsku, USA, Německu a Itálii, za druhé republiky ministr zahraničních věcí, za okupace formální vyslanec Protektorátu Čechy a Morava v Berlíně). Jiné významné exponenty v hierarchii zahraniční služby již agrární strana neměla, nepočítáme-li Huberta Masaříka, Beranova důvěrníka, jenž ve třicátých letech zaujal informačně zajímavou funkci v kabinetu ministra.

Abychom porozuměli naplňování Mečířova poslání v Belgii a neobyčejným událostem kolem jeho osoby během mise, musíme se detailněji zastavit u Mečířova naturelu. Navenek působil Karel Mečíř impozantně, jako temperamentní muž smolně černých vlasů, snědé pleti čínící dojem jihoevropského původu. Mluvil rychle, divoce se pohyboval a jeho tvář zdobil rozčuchaný vous. Rozkošnický sedával v lenošce, kouřil americké cigarety Camel či Strike, jež velkopansky odkládal nedokouřené do popelníku. To jistě na uhlazeně uměřeného až suchopárného

Beneše působilo nepřesvědčivě. Mečířův letitý žurnalistický soupeř a spolužák z gymnaziálních let Hanuš Jelínek napsal, že jeho zjev působil výstředně, nicméně že Mečíř byl „člověk vynikajícího vzdělání a nadprůměrné inteligence“.³⁹ Jak se později ukázalo, měl i zjevné slabůstky. Potrpěl si na posluhování personálu zastupitelského úřadu, včetně personálu diplomatického.

Pro člověka živé, emociální povahy měl Mečíř osobní kouzlo podtržené sarkastickým humorem. Již zmiňovaný Jan Krčmář vzpomíná na dva symptomatické výroky. První naráží na skutečnost, že diety československých členů delegace na pařížské konferenci byly stanoveny nízko, takže jen majetný ministerský předseda K. Kramář, který si pobyt platil sám, si mohl dovolit konzumaci v hotelu Lutetia, v němž byli ubytováni. To Mečíř komentoval slovy: „Čechoslováci jsou exotický národ, neboť ti vůbec nejedí a jejich jménem jí jen předseda vlády.“ Druhým jeho oblíbeným výrokiem na mírové konferenci často opakovaným bylo latinské *Nulla dies sine linea* (žádný den bez ostudy), jím téměř s rozkoší komentoval seriál drobných malérů a trapasů československé delegace.⁴⁰ Sentence se nakonec stala příznačnou i pro jeho diplomatickou misi v Belgii.

Na počátku zápletky, v diplomatických kruzích neúnosné, vpravdě skandální a neváháme říci stěžejně uvěřitelné, stála Mečířova milostná avantýra, jež se rozrostla do tragikomického dramatu. Hlavní role v něm vedle Mečíře zaujaly dvě „osudové ženy“ jeho života, manželka Ella a její konkurentka – milenka Lalla Vanderveldeová. U zrodu aféry decentně řešené přes diplomatické kanály mezi ministerstvy zahraničních věcí Československa a Belgie stála Lalla jako Afrodité (bohyně smyslné lásky), na jejím konci pak Ella s dcerou jako Erínye (bohyně líté pomsty). Ellin herecký výkon byl přetřásán nejen v bruselském diplomatickém sboru, ale i v řadě evropských zahraničních ministerstev. Obě ženy (Ella i Lalla) byly svým způsobem krásné a mimořádné, což dává příběhu, který se před čtenářem rozvine, jisté napětí a půvab. Bez poněkud obširných charakteristik akté-

³⁹ Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. (dále jen MÚA AV ČR), Archiv Ústavu T. G. Masaryka (dále jen Archiv ÚTGM), fond Ferdinand Špísek, odd. II, inv. č. 2, F. Špísek, Paměti; Hanuš Jelínek, tamtéž, s. 175-176.

⁴⁰ Karel Krčmář, cit. dílo, s. 25-29.

rů by příběh v kontextu diplomatického „selhání“ Karla Mečříř nedával dobrý smysl.

S paní Vanderveldeovou se Karel Mečříř s vysokou pravděpodobností setkal již na mírové konferenci v Paříži, ale intimní styky s ní začal rozvíjet až při výkonu své diplomatické mise. Její manžel, výše vzpomenutý Émile Vandervelde, byl tehdy již známým socialistickým politikem, v době Mečřířovy mise zastával funkci belgického ministra spravedlnosti.⁴¹

Paní Lalla pocházela z židovské rodiny s bohatou tradicí. Její otec Edward (Eduard) Speyer se narodil roku 1844 ve Frankfurtu nad Mohanem v rodině movitého bankéře Georga Speyera, šéfa firmy Bankgeschäft M. Speyer Söhne. Studoval hudbu, především hru na violoncello ve Frankfurtu a Paříži. Zajištěné postavení mu umožňovalo, aby se setkával s vybranými osobnostmi hudebního světa, jakými byli Ferenc Liszt, Felix Mendelssohn-Bartholdy, Clara Schumannová, Gioacchino Rossini, Johannes Brahms, Carl Maria von Weber či Anton Rubinstein. Jeho první manželkou byla dcera frankfurtského senátora Antona Forsbooma Helen Francizka. Zjevně se jednalo o sňatek domluvený rodinou, oženil se s vlastní sestřenicí. Jak Speyer vzpomínal, jeho první žena, Lallina matka, byla elegantní, velmi hezká, živého temperamentu a laskavé podstaty. Místo předčasně (roku 1882) zesnulé matky Lally Speyerové zaujala druhá Speyerova žena, sopranistka Antonia Kufferathová, dcera profesora Huberta Ferdinanda Kufferatha z Bruselu, jež dlouhodobě žila jako společnice Clary Schumannové. Roku 1869 přijal Speyer anglické občanství a v Anglii fungoval jako hudební promotér organizující koncerty hudebních virtuosů.⁴²

Lalla, narozená v roce 1869, se od dětských let pohybovala v uměleckém prostředí vyznačujícím se materiální hojností, bo-

41 K osobě a významu Vanderveldeho srov. Émile Vandervelde, *L'Homme et son Oeuvre*, Bruxelles: Maison Nationale d'édition 1928; David Berger, *Inventaire des Archives d'Émile Vandervelde*, Bruxelles: Bibliothèque et Archives Institut Émile Vandervelde 1996.

42 Wilhelm Speyer der Liederkomponist 1790-1878. Sein Leben und Verkehr mit seinen Zeitgenossen dargestellt von seinem jüngsten Sohne Edward Speyer, München: Drei Masken Verlag 1925; Edward Speyer, *My Life and Friends*, London: Cobden-Sandersohn 1937, s. 1-2, 33, 61-65, 71; *The Times*, Issue 46647, Tuesday, Jan 09, 1934, s. 12.

Lalla Vanderveldeová (osobní archiv editorů)

hatým společenským životem a nekonvenčností. Sama o sobě píše, že byla dítětem darebným, rebelujícím a rozpustilým, vychovávaným chůvami. Přiznává, že již jako dítě nenáviděla autority ve všech jejich formách. Když dospívala, otec jí najal francouzskou a německou guvernanku. V šestnácti letech byla vyslána do školy v Bruselu (studium na tradičních britských školách pro vyšší vrstvy bylo zřejmě s ohledem na její sociální zařazení problematické). Lalla připouští, že více než přítelkyně ji již tehdy zajímali chlapci a zejména zralí muži, u nichž hledala znalost a zkušenost. Svůj další život v pamětech zahalila do mnohoznačného, a přesto výmluvného rčení: „vyžívala jsem každé příležitosti, kdy jsem mohla jíst ovoce ze stromu života.“⁴³

Manželství s Émilem Vanderveldem i způsob a čas jejich seznámení jsou v Lalliných pamětech obestřeny informační mlhou. Poznává jen, že se vdala ve věku, kdy jiná děvčata ještě sedávají ve školních lavicích, a dodává: „V očích světa jsem

⁴³ Lalla Vandervelde, *Monarchs and Millionaires*, London: Thornton Butterworth 1925, s. 12–18.

byla ženou, ve skutečnosti však dítětem s neřešenými problémy a nenasytným hladem po životě.⁴⁴ Rodinné zázemí Lallu nenuťilo k další přípravě na výkon povolání, byla ženou společnicí, u níž se předpokládalo vzdělání na úrovni doby, přiměřené společenské chování a řízení domácnosti. Tento způsob života ji však nenaplňoval, v závěru knihy paměti zobecnila svou životní zkušenost celým sledem ponaučení na svou dobu odvážných. Vztahovala se k instituci manželství, jež by podle ní měla být zrušena. Lásky a manželství jí nebyly totéž. Mladí lidé se upřímně zamilují jeden do druhého a domnívají se, že jejich pocity se nikdy nezmění a do smrti se budou uctívat, milovat a vzájemně o sebe pečovat. Ideální manželství bylo podle jejího názoru „založeno pouze na přátelství a nejlepší uspořádání vztahu obou partnerů, kteří se navzájem milují, by bylo žít v oddělených domech a setkávat se jako milenci, když jejich srdce zavolají“. Spásu moderní ženy viděla v její ekonomické nezávislosti, a to je něco, čeho se nepochybně autorce sloganu: „living one's own life“ (žít svůj život) podařilo docílit.⁴⁵ V průběhu dvacátých let se rozvedla, hojně cestovala a příznačné je, že svou knihu vzpomínek napsala v lázních Bagno a Ripoli nedaleko Florencie, kde dlouhodobě pobývala. Dlužno podotknout, že paměti s citovanými sebevědomými konstatováními napsala ve věku 55 let, krátce poté, co skončil její vztah s Karlem Mečířem.

Sňatek s o tři roky starším Émilem Vanderveldem, původním povoláním advokátem, poté profesorem bruselské univerzity, poslancem parlamentu, sociálnědemokratickým teoretikem a do budoucna v každém případě nadějným politikem, nebyl pro Lallu z hlediska sociálního zařazení a životní zkušenosti ztrátou.⁴⁶ Za

44 Tamtéž, s. 18.

45 Tamtéž, s. 302-303, 305.

46 Ostatně období jejího života po boku Vanderveldeho tvořila gros jejích vzpomínek, jimiž mohla být a také byla pro britskou společnost (jíž byla anglicky psaná kniha určena) zajímavá. Hovoří se v ní o životě v Belgii, USA, v Řecku, Itálii, o přátelství s Anatolem Francem a Jeanem Jaurèsem, ale také o setkání s T. G. Masarykem a jeho dcerou Alicí. Knize zajistil nakladatel reklamu inzerovanou v Timesech pod reklamním návěštěm: „Paní Vanderveldeová je manželkou belgického socialisty a hojně cestovala po Evropě, kde potkala mnoho významných politických osobností.“ The Times, Issue 44082, Friday, Oct. 02, 1925, p. 7, col. E. Kniha jako taková byla přijata vcelku příznivě, jak naznačuje konstatování tisku: „má ostré oko, ještě ostřejší pero a používá obojí.“ The Times, Issue 44124, Friday, Nov. 20, 1925, p. 9, col. F.

Velké války – po okupaci Belgie – se Vandervelde stal ministrem pro civilní a vojenskou správu.⁴⁷

Manželství Vanderveldeových zůstalo bezdětné, a tak se Lalla jako manželka významného politika mohla věnovat sobě a reprezentačním povinnostem. Činila tak zjevně s velkou nárůživostí. Ještě v roce 1914 podnikla propagační cestu do Spojených států amerických, jejímž cílem mělo být získávání sympatií pro Belgii a především pak sbírání prostředků pro hladovějící belgické uprchlíky. Vrátila se v březnu 1915 s poměrně značným úspěchem (podařilo se jí získat 60 000 Lstg v hotovosti a množství potravin). Pro Lallu to byla velká doba, kterou popsala v již zmíněné vzpomínkové knize.⁴⁸ Nová vlna Lalliných reprezentačních společenských povinností manželky belgického delegáta je spojena s mírovou konferencí ve Versailles, kde organizovala řadu diplomatických dinner.⁴⁹

Návratem z mírové konference v Paříži do Belgie hektický život z časů války skončil a dny manželky nově jmenovaného ministra spravedlnosti plynuly pomaleji. Zralá, bezdětná, ale stále ještě atraktivní žena, jež překročila padesátku, se sblížila s šéfem československé diplomatické mise. Diplomatické oficiální styky obvykle podobným důvěrným vztahům mezi mužem a ženou opačných stran nepřejí. Předpoklad rozvoje vztahu představovaly jejich citová osamělost v manželství, sklon k požitkářství, dobrodružná povaha, zájem o cestování, literární ambice, sebestřednost a v neposlední řadě nápadný temperament. Milenci obklopení množstvím personálu nedbali příliš na opatrnost. Jejich vztah záhy vešel ve známost.

Lallin manžel použil svého vlivu. Milostný poměr byl řešen na diplomatické platformě. Intervence belgického ministra zahraničních věcí Henriho Jaspara z října 1921 byla principiálně diskrétní, aby intimní vztah vyslance a ministrovny manželky nemohl být využit k vyvolání aféry. Belgie se vyhnula zrušení agrément Karla Mečíře a jeho označení za „persona non grata“ (osobu nežádoucí). Jaspár nicméně požádal prostřednictvím vyslance

47 Edward Speyer, cit. dílo, s. 134, 214.

48 Lalla Vandervelde, cit. dílo.

49 Tamtéž, s. 134.